

hú műmárványból készültek és a helyiségek belső díszítése teljes összhangban áll az egész épület szépségeivel.

Svédországnak is van külön pavillonja, amely svéd parasztházat ábrázol. Úgy a kert közepében fekvő épületben, mint annak belső berendezésében a tipikus svéd sajátságok teljesen érvényre jutnak.

Oroszország kiállítása St. Louisban a legnagyobb lesz, amelyet az orosz birodalom a külföldön valaha rendezett. Több mint 2500 kiállító jelentkezett, akiknek részére 750,000 m² területet rezerváltak. Az orosz pavillon egy régi moszkvai bojárháznak az utánezata, amelynek építési költsége több mint 600,000 korona. Oroszország kultúrája tehát teljes fegyverzetben fog a porondon megjelenni.

Az európai államok közül még *Hollandia és Belgium* fog a kiállításon figyelemreméltó módon résztvenni. Az előbbinek első küldeménye 43,900 virághagyma volt. A színes virágokból neveket, címereket és képeket fognak összeállítani.

Az *ázsiai államok* közül China, Japán, Korea és Siam, továbbá az angol, francia és hollandi gyarmatok részvétele van biztosítva. China, a világbirodalmak doyenje és Japán, a csodaország, már 27 évvel ezelőtt, a philadelphiai kiállításon megmutatták, hogy mire képesek az ipar és művészet egyes ágaiban.

Japán volt az első, amely a külföldi nemzetek közt a kiállításra való meghívást elfogadta és a részvétel költségeire félmillió dollárt szavazott meg. Japán három pavillont épített. Ezek egyike a kiotoi császári palota utánezata, amely a japán építőművészet legszebb termékei közé tartozik. A másik a híres régi nikko-i templom másolata, berakott fából épült, gazdag aranyozással. Ezekben az épületekben fogják a japánok az ő csodálatos tökéletességű műipari cikkeiket bemutatni. A harmadik pavillon, tipikus japán épület, a bizottság tagjainak szolgál lakóhelyül.

China 400,000 dollárt szavazott meg a kiállítás céljaira és kormánya utasította a provinciák alkirályait, hívják föl a kereskedőket és iparosokat, hogy mindent kövessenek el Japán túlszárnyalására. A két ország közt tehát nemes és érdekes verseny várható.

Az amerikai hírek szerint 53 állam vesz részt a kiállításon, amelyek mintegy 50 millió koronát szavaztak meg erre a célra.

Végül néhány szót az amerikaiak műszeretéről. Újabb időben évről évre rengeteg műtárgy halmozódik össze Amerikában. Az általános jólét, amelyet a lakosság élvez, a nagy vagyon, amely egyesek kezében összpontosul, adott impulzust arra, hogy a művészeteket oly áldozatkészséggel istápolják, aminőre másutt aligha találunk példát. Az amerikai nábobok palotaszzerű lakásai és villái telve vannak műgyűjteményekkel, és statisztikai adatok bizonyítják, hogy a chicagói kiállítás óta, ahol először nyilvánult szembeötlő módon az érdeklődés a művészetek iránt, az amerikaiak évenként több mint egy milliárd koronával adóznak az európai művészetnek.

A st. louis-i kiállítás megnyitja kapuit az egész világ művészetének, iparának, kereskedelmének, és az emberiség kultúrájának történetében előkelő helyet fog biztosítani magának ama befolyás révén, amely ez a modern „isten színjáték” az emberiség haladására gyakorolni fog.

Szécsén Ferenc.

AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM ELŐADÁSAI.

OZ ORSZÁGOS MAGYAR Iparművészeti Múzeumban, állandóan nagyszámú közönség jelenlétében folytak le az idén is az ismeretterjesztő előadások. Az első emeleti díszterem majdnem mindannyiszor megtelt érdeklődő közönséggel, melynek soraiban ott láttunk többeket közéletünk kitünőségei közül is. Január 22-étől március 11-éig, minden pénteken délután voltak az előadások, melyeknek tartalmát az alábbiakban adjuk olvasóinknak.

Január 22-én és 29-én *Csányi Károly*, az Iparművészeti Múzeum helyettes öre tartott előadást a *gyulafehérvári székes-egyházról*. Az első előadás előtt *Radács Jenő* miniszteri tanácsos, az Országos Iparművészeti Múzeum igazgatója üdvözölte a közönséget és megnyitotta az előadások sorozatát. *Csányi Károly* előadásának bevezetésében az építéstörténet

fontosságát hangoztatta. Magyarországon a művészi tevékenység már első királyunk alatt kezdődik a románstílusú kőépítéssel, melylyel karöltve a többi művészet is művelőkre talált. Történeti adataink vannak arról, hogy Szent István néhány nagyobb templomot építtetett s ez a művészi tevékenység utódai alatt sem szűnt meg. Az építkezésben úgy a szobrászatnak, mint a festészetnek elegendő tér jutott, mert ebben a korban sem a szobrászat, sem a festészet nem lép fel mint önálló művészet, hanem mindkettő kizárólag az építőművészet szolgálatában áll. A középkori építészeti stílusok jellemző sajátosságainak ismertetése után magáról a *gyulafehérvári székesegyházról* a következőket mondotta:

Gyulafehérvár helyén már a rómaiak idejében *Apulum* néven virágzó gyarmat volt. A hagyomány szerint Gyula vezér a gótok által elpusztított gyarmatot újra fölépítette. Ez a hely lett székhelye az erdélyi fejedelmeknek és Erdély püspökeinek. A székesegyház román stílusban épült, háromhajós, kereszthajóval s a legnagyobb középkori emlék hazánkban; hossza 84 méter. Régebben egy tornya volt. A tatárpusztítás előtti időből a székesegyházra vonatkozó történeti adataink nincsenek. A püspökség alapítását történetíróink egy része Szent Istvánnak, más része Szent Lászlónak tulajdonítja. A templom a XII. században keletkezhetett. A tatárpusztítás, mely IV. Béla idejében (1241) dúló fürgetegként vonult végig hazánkban, a gyulafehérvári székesegyházat sem hagyta bántatlanul. Úgy látszik, a tatárok gyors pusztítása nagy kárt a székesegyházon még sem okozott, mert semmi nyomát sem találjuk, hogy akkor valami újat építettek volna hozzá. Annál nagyobb volt az a pusztítás, melyet a föllázadt *szászok* 1277-ben, *Gaán*, Alárd fia vezetésével, okoztak a székesegyháznak. Eme nagy rombolás után a templomot helyreállították. Több viszontagság érte. *Szécsi* András püspök a XIV. század közepén nagyarányú javító és pótlómunkát végeztetett rajta. Ekkor épült a két nyugati torony és a boltozatok legnagyobb része. *Szécsi* András kivül *Hunyadi* János, a kereszténység védőpajzsa, volt a templom legnagyobb jótévője. A török által földúlt székesegyházat kijavíttatta s a régi szentély helyébe újat építtetett. Hunyadi Jánost halála után öcscsének sírja mellett a székesegyházban temették el. Erdély nagyjainak is jó része itt aluszsa örök álmát.

A renaissance-művészet is nyomot hagyott a gyulafehérvári székesegyházon, mert ez új korszak kezdetén is akadnak áldozatkész férfiak, kik a gyulafehérvári székesegyház díszét fokozni akarják. Így *Lázo* (Lászlay) János, az erdélyi egyházmegye esperese, az északi kapu előtt az olasz renaissance-stílusú előcsarnokot 1512-ben emeli. Ez előcsarnok, az esztergomi Bakócz-kápolna mellett, hazánk egyik legkiválóbb renaissance-stílusú műemléke. E stílus számottevő alkotásai közé kell sorolnunk Izabella királynő és fia János Zsigmond fehér márvány síremlékét, melyek a gyulafehérvári székesegyházban állnak. A törökök Rákóczi György fejedelem idejében e sírokat fölprédálták. A XIV. században *Szécsi* András püspök az északi oldalkápolnát újra építi, hogy oda temetkezhessek. 1556-ban Zápolya János alatt a templom az unitáriusok, később a reformátusok kezébe került és azoknál maradt mindaddig, míg a katolikus Báthori Zsigmond 1597-ben azt vissza nem adta a katolikusoknak. Azonban 1601-ben a templom újból a reformátusok kezébe került. Ez évben borzasztó pusztítás érte a templomot. Az ostrom alatt a székesegyház nagyobb tornya meggyuladt, melytől a kisebbik is tüzet fogott s az abban levő puszkapor fölrobbanván, a templom oldalfalait tetemesen megrongálta. Ezután Bethlen Gábor fordított nagyobb gondot a székesegyházra. György erdélyi püspök új oltárokat emelt benne. 1730 táján az akkori nagyprépost, Demeter Márton, a mostani barokk-stílusú sekrestyét és kincstárt építtette. Az 1848-iki szabadságharc sem vonult el nyomtalanul a székesegyház felett. A magyarok a várat, mely osztrák kézben volt, délfelől ostromolták s a székesegyház tornya is tüzet fogott és leégett. Haynald Lajos, ki 1852-ben jutott a püspöki székhelyre, a templomot saját költségén kijavíttatta. Csányi, érdekes előadásai közben, bemutatta a gyulafehérvári székesegyházról készített rajzait is.

Február 5-én *Czakó* Elemér, múzeumi könyvtáros tartott előadást *Kolozsvári Márton* és György XIV. századbéli magyar szobrászművészekről.

Czakó két oldalról közelítette meg témáját: először adta a történeti tényeket, melyeknek jó részét saját kutatásai alapján gyűjtötte egybe, másodsor pedig kísérletet tett megállapítani a Kolozsváriak művészetének keretét, stílkritikai összehasonlításokkal.

Első nagy jelentőségű alkotásai a XIV. századbeli művészeknek az úgynevezett váradi királysobrok voltak. Ezek közül három gyalogosan ábrázolta Szent Lászlót, Szent Istvánt és Szent Imrét. Egy negyedik pedig, mely a bazilika kapujával állott szemben, ugyancsak Szent Lászlót tüntette föl lóháton, csatabárddal kezében. Krónikaíróink (Bonfini, Miles, Révai, Istvánfy stb.) és költőink (Janus Pannonius) kivétel nélkül a legnagyobb elragadtatással nyilatkoznak e művekről.

A nyolc frott forrás közül azonban csak az egy Miskolczy István adja meg a szobrok pontos leírásán kívül a művészek korát és nacionalitását is. Innét tudjuk, hogy Márton és György művészcsaládból származtak, atyjuk, Miklós mester, festőművész volt Kolozsvárott. Az első általunk ismert szobrok 1370-ben készültek, az utolsó 1390-ben, tehát a kutatás mai állásán működésük tartamából mintegy 20 évről van csak tudomásunk. E tekintetben is azonban úgyszólván csupán frott forrásokra vagyunk utalva, mert a magyarság dicsőséges emlékeit, mint egész nemzeti létünket, két oldalról való veszedelem fenyegette. Először e nagyhírű műveket a német el akarta hurcolni. 1598-ban Rudolf elrendeli, hogy a váradi királysobrokat vigyék Prágába. Mátyás főherceg e parancsot azonban nem bírta foganatosítani, nemcsak mivel a szobrok súlya igen nagy volt, hanem mert a magyar és erdélyi népnek az volt a hite, hogy míg e szobrok állnak, addig Váradot a pogány nem bírja megvenni s így nem egykönnyen váltak volna meg tőlük. Várad azonban a török kezébe került, aki elpusztította a kitűnő szobrokat is. Egy kis metszeten maradt meg csak a Szent László formai megjelenése, néhány odavetett vonallal, amint keményen ül lován és bárdját fenyegetőleg nyújtja előre. A többi szobor nyom nélkül eltört a föld színéről.

Áll azonban Prágában ugyane művészekről Szent György lovasszobra, mely három nagy csapást és négy hurcolkodást is kiállott s mindamelllett most 527 év múltán is csaknem teljes épségben van. Legtöbbet szenvedett, mikor kúttá alakították át, fölszerelték vezetokádó sárkányfejekkel, mögéje pedig egy oszlopra kétfejű sást állítottak. Ettől kezdve e vallásos emlékeknek azt kellett szimbolizálnia, hogy megvédi a Habsburg-házat (a kétfejű sást) az ellenséggel (sárkánynyal) szemben. További sorsa e szobornak az lesz, hogy elhelyezik a Szent

Vitus-templom belsejében. Egy másolata már áll a budai halászbástyán, a másik pedig most készül Kolozsvár számára.

Czakó előadásának másik részében azt bizonyította, hogy a Szent Györgyöt a Kolozsváriak nem Prágában készítették, hanem mint Nagy Lajos ajándéka került oda. Kizárja ezek művészetének keretéből az akheni ötvösműveket és a Szent László győri hermáját, mint oda be nem illeszthetőket, a melyek szerinte sem ikonografailag, sem a tehnikát tekintve egyezést nem mutatnak.

Majd bőven ismertette a legrégebb magyar szoborművet. Az előadó ezután a Kolozsváriak művészetét magyarázta, amely példa nélkül áll a maga korában. Lovas bronzszobrot csak ezer évvel előttük készítettek, a kő- és faszobrok pedig, melyek a középkorban szerepeltek, sem anyagukat, sem stílusukat tekintve nem alkalmasak az összehasonlításra. Ama kérdésre, hogy a mi viszonyaink között a mi művészeink ekkora fejlődési utat hogyan tehettek meg? Czakó azt válaszolja: 1. a keresztény világnézetnek francia változata, amelynél fogva a természetfölöttiség fátyola lassankint elvonul az alkotásokról és helyt ad az egyéni észrevetésnek, érintette a Kolozsváriak lelkét is, 2. a magyar nemzeti föladatak, mint aminők a nagyváradi királysobrok, különösen pedig a lovas Lászlóé, eredeti irányban készítették fejlődni képességöket.

Február 19-én *Kriesch* Aladár festőművész tartott előadást „A modern művészet apokalipszise” cím alatt. Ezt az előadást teljes terjedelmében közöljük lapunkban.

Február 26-án és március 4-én *Nádlér* Róbert festőművész-rajztanár tartott előadást a *gyermek művészi neveléséről*. A művészi tevékenységről szólva, Nádlér rámutatott arra, hogy műélvezéshez olyan képességek kelljenek, melyek a művészi tehetséggel rokonok. Szükséges ehhez a művészet kifejezése módját, más szóval a művészet nyelvét megérteni. Aki a képzőművészet terén akár aktív, akár passzív módon működni akar, kell, hogy látóérzékét fejlessze: erre pedig legalkalmasabb a rajzoktatás. A rajzoktatás elhanyagoltsága az oka a műértelem általános hiányának. Művészi tehetség, ha nem is egyenlő mértékben, de minden emberben van; azonban, ha a viszonyok a műérzék fejlődésének nem kedveznek, az elsatnyul. A művészi tevékenység lényege a képzeleten alapszik és a gyermek eleven fantáziájával és alkotó kedvével volta-

képen máris művész. Művészi hajlamát játékaival alkalmával árulja el s ezért kell a művészi nevelést már a gyermekszobában kezdeni. Az előadó reformálni akarja a nevelés és tanítás egész rendszerét; rámutat, hogy ezzel a külföld már élénken foglalkozik és ama reményének ad kifejezést, hogy ennek a fontos kérdésnek üdvös megoldása hazánkban is nem-sokára be fog következni. Nádler megmutatta, miképpen nyilatkoznak meg a művészi hajlamok már a gyermek játékaiban. Összehasonlítván ezek révén a gyermekek és a felnőttek művészi élvezetét, kitűnik, hogy nemcsak minden nemzetnek és történelmi korszaknak, hanem minden életkornak is megvan a maga művészete. A művészi tehetséget tehát lehet fejleszteni már a gyermekkorban, de természetesen csak a megfelelő eszközökkel. Ilyen eszköz a képeskönyv, melynek szövege és képei azonban a gyermek fölfogásához alkalmazkodjanak és a gyermek szívéhez szóljanak. Magyar gyermeknek a fantáziáját csak magyar képeskönyv tudja lekötöni és foglalkoztatni. A gyermekszoba berendezése is fejleszti a művészi érzéket, ez is egyszerű és izléses legyen. Fontos a játékszer hatása is a gyermekek fantáziájára. Ha a gyermek művészi izlését és érzékét fejleszteni akarjuk, a rajzoktatást kell a gyermek fejlődéséhez alkalmaznunk. A rajzolás nem mértani alakokkal, de firkálásokkal kellene megkezdeni. Csak később következik az igazi rajzolás, de ez is először nem mint az optikai benyomásoknak, hanem mint a tárgyakról szerzett ismereteknek följegyzése s erre a gyermek az ábrázoló módszereket vegyesen használja fel. Csak legutoljára fejlődik a távlati rajzolás. Valamint fizikai, úgy szellemi fejlődésünknek is megvan a maga törvényszerű menete és az ettől való eltérés ártalmas. A gyermektől kell tehát megtanulnunk, hogyan kell a gyermeket rajzra tanítani. A gyermek tanuljon megfigyelni és tanulja meg fölismerni a szépet. Törekedni kell tehát gyermekeink testi, szellemi és kedélybeli tulajdonságainak harmónikus kifejlesztésére.

Az Iparművészeti Múzeum ismeretterjesztő előadásainak sorát március 18-án Szemere Attila zárta be, aki *Japán művészetéről* mondott igen érdekes dolgokat.

Az előadást, melynek megvolt az a varázsa is, hogy Szemere húsz esztendővel ezelőtt huzamosabb ideig lakott a fölkelő nap hazájában, akkora közönség hallgatta meg, hogy a japán műtárgyakkal

gyönyörűen feldíszített hatalmas terem alig bírta befogadni. Szemere azzal kezdte előadását, hogy amikor ifjúkorában Japánországban járt, ez akkor tette az első bátortalan lépéseket a modern kultúrában s hogy ő még színről színre látta a régi Japánt. Aztán megállapította, hogy a japán művészet mely műfajairól fog beszélni: a festést s az építést, mert szorosán véve nem tartoznak az iparművészet körébe, eleve kizárta előadása keretéből.

A japán művészet, bár nem eredeti termése a japán népnek, a mely maga is ajnó, koreai és maláj vegyülék nép, igen régi, kezdeteiben több századdal nyúlik vissza a Krisztus születése előtti időszakba. Háromféle hatást találunk, amelyek lényegesen befolytak a japán művészet megalakulására és fejlődésére. A legkorábbi hatást Indiából kapta, sorban követte ezt a koreai és legkésőbbben a kínai. A japán természet azonban eredetileg művész-természet. Alig van nép, amely nagyobb szeretettel csüngene a természetnek, amely az életet, úgy mint van, szebbnek találná a japánnál, amelynek lelkébe a benyomások gyorsabban és maradandóbb módon bevésődnének, mint a japánnak. A természet szeretete és az életjelenségek rendkívül éles szemmel való megfigyelése és fölismerése tulajdonképeni alapjai a japán művészetnek. A japán művészet azonban merőn ellensarkosa az európai művészetnek. Mi a természetet utánozzuk, a mennyire módunkban áll: a japánt csupán az érdekli, ami a természetben tipikus és jellemző. Innen van aztán, hogy — bár a japán művész nem realista, mert mindig stilizál, művei mégis realiztikusabbak a mi veristáink munkáinál. Innen van az is, hogy a japán festőnek nincs szüksége a perspektívára, bár érzi azt, s hogy minden alakot és tárgyat síma lapon ábrázol. Ez általánosságok után a japán történet egyes korszakainak műiparát fejtegette. Részletesen ismertette az egyes műiparágak fejlődését a japán történet különféle korszakain keresztül, sorra véve a lakkot, a keramikát, az ércművességet, a faragást és a szövőipart, számos technikai részlettel tarkítva előadását, melyet a nagyszámú közönség élénk érdeklődéssel hallgatott mindvégig.

(H. Ö.)